

Izlaskom ovog sveska, rad na Smičiklasovu Zborniku, prema koncepciji koju je on svojedobno zacrtao, dovršen je. Ipak, za dugogodišnjeg rada na ovoj Akademijinoj ediciji otkriveno je u raznim domaćim i stranim arhivima puno, Smičiklasu nepoznatih, dokumenata koji svojim značajem zaslužuju mjesta u sadržaju Zbornika. Stoga je prije nekoliko godina, kao što smo naveli, Akademija odlučila pristupiti izradi dopune Diplomatičkog zbornika. Stručna grupa Zavoda za povijesne znanosti u Zagrebu, V. Gamulin i M. Matijević-Sokol na čelu sa suradnikom Zavoda J. Barbarićem, intenzivno od 1985. g. radi na pripremanju triju do četiriju svezaka Dopuna Zbornika. Do danas su pregledani arhivski fondovi Arhiva Hrvatske, Kaptolskog i Nadbiskupskog arhiva u Zagrebu, Arhiva JAZU, Historijskog arhiva grada Rijeke, Franjevačkog samostana na Trsatu, Biskupskog i kaptolskog arhiva u Senju, Nadbiskupskog arhiva u Rijeci, Historijskog arhiva grada Dubrovnika, Biblioteke male braće u Dubrovniku, Državnog arhiva Mađarske u Budimpešti, Nadbiskupskog arhiva u Splitu, Prvostolnog kaptola u Splitu, Muzeja grada Splita, Historijskog arhiva u Splitu, Naučne biblioteke u Splitu, Arheološkog muzeja u Splitu, Samostana Sv. Frane na Rivi, Samostana dominikanaca i Franjevačkog samostana na Poljudu u Splitu, Arhiva splitskog sjemeništa, Arhiva Trogirskog kaptola i Muzeja grada Trogira. Poradi, već spomenutog, angažiranja dotadašnjih suradnika, M. Matijević-Sokol i V. Gamulin, na prioritarnom zadatku dovršenja temeljne edicije Zbornika, rad na Dopunama nastavlja 1988. godine J. Neralić i J. Barbarić te su još pregledane zbirke Historijskog arhiva u Zadru, Naučne biblioteke u Zadru, Samostana benediktinki Sv. Marije u Zadru i Kaptolskog arhiva u Zadru (Ljetopis JAZU, Knj. 89 – 93, Zagreb 1986 – 1990). Nadajmo se da će ovi svesci Dopuna, s ovih osamnaest temeljnih svezaka Zbornika, u skoroj budućnosti činiti doista stručno i temeljito obrađenu i prezentiranu diplomatičku građu kakvu domaća i svjetska znanstvena javnost s pravom očekuje od Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Ivan Jurković

1000 GODINA SAMOSTANA SVETOG KRŠEVANA U ZADRU

Prilozi sa znanstvenog skupa održanog 11. i 12. prosinca 1986. u Zadru, u povodu 1000. obljetnice samostana Sv. Krševana i 30. obljetnice Filozofskog fakulteta u Zadru, Zadarska revija g. 39, br. 2 – 3, Zadar 1990, str. 412.

Godine 1986. navršilo se 1000 godina od izdavanja isprave o osnutku muškog benediktinskog samostana Sv. Krševana u Zadru. Tim povodom je pod pokroviteljstvom JAZU održan 11. i 12. prosinca 1986. godine na Filozofskom fakultetu u Zadru znanstveni skup, čiji se prilozi objavljuju u ovom broju "Zadarske revije". Cjelokupni materijali otisnuti su i u posebnom zborniku "1000 godina samostana Sv. Krševana u Zadru" (Zadar 1990). U prilogima 18 autora obuhvaćeni su brojni aspekti kulturno-povijesnog i ekonomskog razvoja samostana u prošlosti.

U prilogu "Srednjovjekovni samostanski kompleks Sv. Krševana u Zadru, žarište evropskih kulturnih strujanja na tlu Hrvatske" (str. 117 – 120) A. Mohorovićić upozorava na kompleksnost znanstvene analize kulturne uloge samostana Sv. Krševana. Estetsku valorizaciju ovog jedinstvenog sklopa romaničke arhitekture moguće je, stoga, povesti isključivo u široku rasponu sagledavanja medijevalnog razdoblja njegova nastajanja i promatranja okružja prostora mediteranske atmosfere koja ovdje postoji tisućljećima.

S. Antoljak u prilogu "O arhivu samostana Sv. Krševana kroz stoljeća" (str. 121 – 132) iznosi kratki pregled postanka i djelovanja arhiva od početka X. stoljeća do 1807. kada je samostan dokinut dekretom francuske vlade. Upozoravajući na važnost izvorne građe, danas pohranjene u

Historijskom arhivu u Zadru za hrvatsku povijest srednjeg vijeka, autor je opisao i neke inventare arhiva sastavljene tijekom višestoljetnog rada povjesničara u njemu ("Compendium" Ivana Lucića, "Inventar" A. Nikolića iz 1826. godine, "Regesti" N. Čolaka iz 1950. godine).

Najstarija isprava izgubljenog krševanskog kartulara predmet je rada J. Mustaća "Cartula traditionis ecclesie beati Chrysogoni martiris iz 986. godine" (str. 133 – 146). Analizirajući ukratko paleografske i diplomatske osobitosti isprave, autor upozorava na njezinu važnost za određivanje početaka pojave benediktinaca u Zadru. Autor smatra da su benediktinci Sv. Krševana franačkog porijekla došli u Zadar u drugoj polovini IX. stoljeća, zbog čega opatija nije ušla u Klinijevsku filijaciju, niti je uživala papinsku egzempciju.

Pišući "O kultu Sv. Krševana, zadarskog zaštitnika" (str. 147 – 170) M. Granić na osnovi diplomatske i narativne građe utvrđuje da se vrijeme prijenosa moći sveca iz Akvileje u Zadar može smjestiti krajem prve polovine VII. stoljeća. Analizirajući ime i ikonografske uzorke prikazivanja sveca, autor upozorava na nastanak njegova kulta, koji svjesno podržava gradsko plemstvo – nosilac zadužbine istoimenog samostana.

"Povijesna dokumentacija svetokrševanskog samostana i vladavina Petra Krešimira IV" predmet je priloga J. Lučića (str. 171 – 190). Autor ističe značenje i vrijednost najstarijih svetokrševanskih isprava za izučavanje hrvatske povijesti u ranom srednjem vijeku te, oslanjajući se na rezultate drugih povjesničara pobija tvrdnje N. Klaić i G. Prage, koji su osporavali diplomatsku vrijednost većine isprava.

E. Peričić u prilogu "Samostan Sv. Krševana kroz lik i djelovanje njegovih opata" (str. 190 – 220) prikazuje djelovanje istaknutih opata samostana od Maja iz X. stoljeća do Gajetana Alearda (XIX. st.). Upozoravajući na znatnu materijalnu podlogu samostana, stoljećima obdaranog od svih društvenih slojeva, autor ističe ulogu opata kao nosilaca protumletačkog otpora, provođenja crkvene reforme i unapređenja duhovnih i svjetovnih znanosti.

P. Živković u radu "Posjedi i prihodi samostana Sv. Krševana u Zadru od osnivanja do konca XV. stoljeća" (str. 221 – 241) prikazuje značaj zemljoradnje, stočarstva, ribarstva i solarstva za ukupne prihode samostana. Razdoblje XIII. stoljeća obilježeno je najvećim opsegom povećanja samostanskih posjeda i prihoda, da bi potom uslijedilo opadanje i čuvanje stečenog od nasrtaja građana i drugih osoba.

V. Jakić-Cestarić razmatra "Osobna imena i porijeklo redovnika samostana Sv. Krševana do kraja XIV. stoljeća" (str. 243 – 251). Autor upozorava da svojim osobnim imenima, romanskim i hrvatskim, uz brojna kalendarska, redovnici iskazuju romansko-hrvatsku biološku mješavinu kao i sâm Zadar u to vrijeme.

U prilogu "Zadarski humanistički krug u okviru samostana Sv. Krševana" (str. 253 – 263) N. Kolumbić analizira ulogu opata P. Kršave i D. Veniera u općim humanističkim kretanjima u Zadru u XV. stoljeću, dok je M. Granić prikazao razdoblje komendatarnog sustava u prilogu "Opatija Sv. Krševana u komendi" (str. 265 – 274). Autor upozorava na značenje 1447. godine kada je komendatarnim sustavom smanjen prihod pojedinih opatija te su one prestale biti onaj čimbenik u kulturnom, gospodarskom i političkom životu kakav su bile u vrijeme svoje samostalnosti.

Analizirajući podatke iz kartografske građe, pisanih izvora i elemenata urbanog tkiva antičkog grada, P. Vežić u prilogu "Opatija Sv. Krševana u Zadru – Razvoj prostorne cjeline" (str. 275 – 290) rekonstruira prostornu podlogu, rast i zaokruženje samostanskog kompleksa. Razvijajući se u opsegu dviju rimskih insula, prostorni okvir je stečen tek u XI. stoljeću, da bi u XII. stoljeću bila podignuta romanička bazilika samostana.

U prilogu "Klaustar samostana Sv. Krševana u Zadru" (str. 291 – 308) I. Bavčević prikazuje razvoj klaustara od nastanka u XII. stoljeću, pregradnje u XV. stoljeću, do postupnog zanemarivanja u XVIII. stoljeću i njegova konačnog preuređenja i rušenja u XIX. i XX. stoljeću.

Romanička crkva i freska, ostaci arhitektonske dekoracije klaustara i nadgrobne ploče iz crkve, te arhivski podaci o građevnim i klesarskim radovima u samostanu od kraja XIV. do kraja XV. stoljeća tema je priloga I. Petricolia "Umjetnička baština samostana Sv. Krševana do 16. stoljeća" (str. 309 – 331). Autor napose ističe ulogu opata Petra Kršave i Deodata Veniera na izgradnji stupova galerije klaustara, ukrašenih prozora i zvonika te naručivanju obrednih knjiga od venecijanskih minijaturista iz XV. stoljeća.

U prilogu "Barokne umjetnine u crkvi Sv. Krševana u Zadru" K. Prijatelj (str. 333 – 342) analizira nadgrobni spomenik mletačkog providura M. Zorzia (1671), glavni oltar crkve iz 1672 – 1701. godine te sliku G. Angelia "Sv. Zoilo izvlači tijelo Sv. Krševana iz mora kod Grada".

Navodeći planove o restauraciji u prilogu "Obnova samostana Sv. Krševana u 19. stoljeću" (str. 343 – 352) M. Stagličić upozorava da najveći zahvat iz vremena francuske uprave nije nikada ostvaren, dok je obnova samostanskih prostora za potrebe gimnazije i konvikta izvršena 1822, odnosno 1842. godine.

U prilogu "Narodni muzej u samostanu Sv. Krševana u Zadru" (str. 353 – 370) Š. Batović upozorava na povijest sakupljanja muzejske građe u razdoblju prosvjetiteljstva i romantizma u XVIII. i XIX. stoljeću. Autor prikazuje osnivanje Muzeja 1832. godine u nekadašnjoj pučkoj školi te njegovo premještanje u zgradu ukinutog samostana 1845. godine.

Prikazujući "Školstvo u samostanu Sv. Krševana" (str. 371 – 379) S. Obad ističe da je ovdje utemeljeno crkveno školstvo u Zadru. U razdoblju mletačke uprave postupno slabi gospodarska i kulturna uloga samostana te vodeću ulogu u obrazovanju redovnika preuzimaju dominikanci i franjevci, da bi francuska uprava u samostanu utemeljila licej, koji prerasta u Centralnu školu na visokoškolskoj razini.

R. Jurić u prilogu "O mogućem Muzeju samostana Sv. Krševana" (str. 381 – 401) kronološki prikazuje različita razdoblja u prošlosti samostana, te upozorava na mogućnost egzistiranja zamišljenog muzeja u prostorima okolnih zgrada.

Na kraju se nalazi abecedno kazalo imena koje je sastavio R. Bacalja (str. 403 – 412).

Zaključujući prikaz radova sa znanstvenog skupa, potrebno je istaknuti njihov interdisciplinarni karakter, zahvaljujući čemu je tisućugodišnja povijest Sv. Krševana prikazana u svjetlu povijesnog, gospodarskog, kulturno-umjetničkog i duhovnog razvoja.

Lovorka Čoralić

GRAĐA I PRILOZI ZA POVIJEST DALMACIJE

Split 1990. Svezak 11. izdanja Historijskog arhiva u Splitu, str. 348.

Jedanaesti svezak izdanja Historijskog arhiva u Splitu ima vrlo koristan sadržaj i za svakog povjesničara i svakog arhivista koji se bavi Dalmacijom i Hrvatskom i stoga treba pozdraviti njegovo izlaženje. On u mnogočemu dopunjava ediciju "Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odjelima u SFRJ", tj. njegov svezak za SR Hrvatsku, koji je u izdanju Saveza arhivskih radnika Jugoslavije izašao 1984. u Beogradu. Smatramo da njegovo izlaženje nije zakasnjelo i da je dobrodošlo danas kao što bi bilo dobrodošlo i 1982. kada je održan znanstveni skup u Splitu (4 – 6. XI. 1982) u povodu 30-godišnjice osnivanja Historijskog arhiva u Splitu na kojem su arhivisti više arhiva, ali i znanstveni radnici i profesori podnijeli saopćenja o arhivskoj građi za srednju Dalmaciju na području na kojem žive i rade.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Historijski zbornik
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik
Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 20 000 HRD

Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo za znanost Republike Hrvatske
Industrogradnja, Zagreb, Savska c. 66 – potpomogla tiskanje rasprave
o Božidaru Magovcu

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb
Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1993.